

Universitätsbibliothek Paderborn

Reverendissimi Ac Illustrissimi D.D. Antonii Godeau Episcopi Venciensis Viri Celeberrimi Theologia Moralis

Ex Purissimis Sacrae Scripturae, Patrum Ac Conciliorum Fontibus Derivata,
Notis Theologicis Illustrata, Duasque In Partes Divisa

Complectens Tractatus I. De quarto, quinto, & sexto decalogi Præcepto II.
De septimo decalogi Præcepto. III. De octavo decalogi Præcepto. IV. De
Ecclesiae Præceptis. V. De Sacramentis in genere & quibusdam in specie.
VI. De Pœnitentia. VII. De Matrimonio

Godeau, Antoine

Augustae Vindelicorum, 1774

Sectio VI. De Usura.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53587](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53587)

Agris famulis tenentur domini quantum possunt victum & medicamenta suppeditare, nec propterea debent eorum salaria imminuere, aut illos domo expellere, quemadmodum inhumani quidam domini solent, qui non satis considerant famulos suos Jesu Christi fratres esse, & erga illos caritatis officia debere se diligentius exercere, & illius Apostolicæ sententiæ meminisse, videlicet: *Si quis domesticorum curam non habet, fidem negavit, & est infideli deterior* (1. Tim. 9.).

♦♦♦♦♦
SECTIO VI.

DE
USURA.

CAPUT I.

Usuræ definitio, & divisio traditur.

Usura hodie quasi torrens ruptis aggeribus omnia alluit, & Casuistæ non valida illi & tuta opponunt repagula, sed mille aperiunt vias, quibus impune se effundat. Majori propterea diligentia hoc argumentum a me est tractandum, & peculiare usuræ casus sunt attingendi, qui in Provincia & in mea Diœcesi evenire solent, ut super his Confessarios instruam.

Resolutiones, quas afferam, scio plerisque non placituras, qui ingentes ex usura divitias

25

sibi

fibi comparant, iisque potius fidem præbeat qui iniquos ipsorum contractus vel laudant, vel excusant. Ego vero officio meo fungar; si autem isti perire voluerint, mundus ego ab eorum sanguine ero.

Usura est lucrum ultra sortem, ex mutuo immediate proveniens. *Lucrum* appello, id est temporalem rem pretio æstimabilem, sive pecuniam, vinum, oleum, triticum, sive servitium, aut obsequium.

Quinque requiruntur ad stabiliendam usuram. 1. Oportet ut adsit mutuum, quod obligentem ad eandem reddendam rem non obligat, sed ejus dumtaxat valorem; alias non est mutuum, sed commodatum. 2. Oportet ut mutuator aliquid ultra sortem lucretur. 3. Oportet ut lucrum istud sit pecunia æstimabile, alia nulla adest usura; veluti si quis, ut alterius amicitiam acquirat, pecuniam det mutuum, amicitia siquidem æstimabilis non est pecunia. Sed si quis ad reparandam injuriam alteri tueruat, usuram committit; hæc enim reparatio æstimabilis est pecunia, & pecunia passim fit. 4. Oportet ut lucrum istud ex mutuo proveniat, si enim aliunde provenit, nempe ex lucro cessante, aut ex damno emergente, nulla intervenit usura. 5. Oportet ut istud lucrum ex mutuo immediate proveniat; si enim mutuatarius exempli gratia aliquid ultra sortem donare velit gratitudinis ergo, absque stipulatione directa vel indirecta, usuram non committeret hoc donum accipiens.

Dividitur usura in manifestam, & in palliatam. *Manifesta* usura illa est, quæ evidenter apparet. *Palliatata* illa, quæ se alicujus contractus, vel falsi prætextus velo tegit.

Dividitur etiam in realem, & in mentalem. *Realis* illa est, quæ expresso pacto fit aliquid dandi supra sortem. *Mentalis* est mutuum sine exteriori hoc pacto factum, sed cum intentione aliquid ex mutuo ultra sortem accipiendi. Nam si mutuator desiderium dumtaxat, vel spem quamdam haberet aliquid ultra sortem accipiendi, sed non in hanc finem mutuo daret, mentalis usura non adesset; ad usuram igitur solum spectat formalis intentio. Propterea illud, quod apud sanctum Lucam legitur: *Mutuum date nihil inde sperantes*: de intentione, non de sola spe est intelligendum; quæ intentio, ut diximus, debet esse formalis lucrum ex mutuo percipiendi, & mutui potissima causa esse debet.

In palliata usura mutuum sub alio contractu legitur, exempli gratia quando merx ultra summum pretium venditur, quia pecunia statim non accipitur; vel eum ideo infra pretium infimum res emitur, quia ante tempus pecunia solvitur: uterque hic contractus usuram continet. Mercatores etiam, qui merces summo pretio vendunt, quia pecuniam non accipiunt, easdemque ex tempore infimo pretio redimunt, usuram committunt. Iste est contractus *Mohatra*, quem novi quidam Casuistæ tam obstinate tuentur, & qui adeo bono Reipublicæ opponitur.

CAPUT II.

Quam grave inter Christianifideles usure peccatum sit, & quam severe Ecclesie legibus prohibeatur.

Contra naturæ legem est usura. Rationem affert sanctus Thomas, quia illa naturalem justitiam lædit, quæ ultra rei valorem quidquam prohibet accipere, & de re non sua lucrum capere vetat. Porro utraque injustitia in usura committitur; qui enim ex pecunia sua lucrum capit, vel illud accipit propter mutuam pecuniam, vel propter pecuniæ ipsius usum. Si propter mutuam pecuniam lucrum capit, aliquid accipit ultra verum pecuniæ pretium & valorem: si vero propter pecuniæ usum lucrum exigit, ex re non sua lucrum capit; dum enim mutuo dat pecuniam, ejus dominium in mutuatarium transfert, ad quem ejusdem pecuniæ usus pertinet. Pecunia inter illa computatur, quæ usu consumuntur, quorum dominium abique usu nequit transferri; quorum nempe valor in usu consistit, & a mutuatore in mutuatarium transit: hinc qui ex pecunia lucrum exigit, ex re non sua illud captat, quod naturæ legi obversatur.

Fructum præterea ex re de se sterili usura capit, pecunia siquidem pecuniam non gignit. Verumtamen præsertim naturæ præceptum usura violat, illud videlicet: *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris.* Porro nolle egens usurarius, ut alter ex mutuata sibi pecunia

nia lucrum exigeret; igitur neque ipse dans
mutuo lucrum debet exigere. Divino vero jure
expresse usura est vetita. In Deuteronomio
hanc Deus Judæis legem tradidit: *Non scæne-
rabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges,
nec quamlibet aliam rem, sed alieno. Fratri tuo
absque usura id, quo indiget, commodabis, ut
benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tem-
pore (Cap. 23.)*. In Exodo autem ait: *Si
pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi,
qui habitat tecum, non urgebis eum quasi exactor,
nec usuris opprimes (Cap. 22.)*. In Levitico
vero sic inquit: *Si attenuatus fuerit frater
tuus, & infirmus manu, & susceperis eum quasi
advenam & peregrinum, & vixerit tecum, ne
accipias usuras ab eo, & frugum superabundan-
tiam non exiges (Cap. 25.)*. En legem, quam
Judæis Deus tradidit. Hanc secutus Ezechiel
Propheta illum justum appellat, qui *ad usuram
non commodaverit, & amplius non acceperit
(Cap. 18.)*. Jerosolymam vero ita increpat:
*Munera acceperunt apud te ad effundendum san-
guinem; usuram, & superabundantiam accepi-
sti (Cap. 22.)*. David quoque illum ait in
monte sancto Domini sessurum, qui *pecuniam
suam non dedit ad usuram (Psalm. 14.)*, hic
videlicet in cælo requiescet. Usura, quam ex-
ercebant Judæi, vocabulo exprimitur, quod
canis morsum significat. Sanctus Joannes Chry-
sostomus ait scæneratitiam pecuniam aspidis mor-
tui esse similem; sicut enim qui aspide morde-
tur, obdormiscit, & perseverante somno vene-
num progreditur, donec ad cor perveniat, &
mor-

mor-

mortem afferat; ita qui mutuum pecuniam accipit, accipiens lætatur, sed mox bonorum suorum jacturam dolet, quæ ab usura vorantur. Sanctus Ambrosius usuram homicidio comparat. Putant plerique ingentem solum usuram esse vitatam, sed falluntur: usura quælibet mortalis est peccatum, quia graviter caritatem lædit, quæ christianorum est lex.

Dei Filius apud sanctum Matthæum & sanctum Lucam vitæ præcepta fidelibus tradens oportere ut eorum justitia veterum justitiam superet, majorque sit & abundantior; & de usura loquens sic inquit: *Si mutuum dederitis a quibus speratis recipere, quæ gratia est vobis? Nam & peccatores peccatoribus senerantur, ut recipiant æqualia. Veruntamen diligite inimicos vestros: benefacite, & mutuum date, nihil inde sperantes (Luc. 6.).*

Mutuum absque usura dare a Dei Filio inimicorum dilectioni comparatur. Porro inimicorum dilectio non consilium est, sed præceptum; igitur absque usura mutuum dare præceptum est, non consilium. Usura igitur maximum inter christianos peccatum est, ut diximus, quia caritatis legem violat, qua regnum suum Christus moderatur. Judæis dixerat: *Non frateraberis fratri tuo, sed alieno (Deuter. 23.)* & ratio, cur Judæo erga Judæum usura sit vitata, in eo sita est, quod Judæi ex eodem patre, nempe Abrahamo, secundum carnem fratres erant & unum religionis corpus constituebant. Porro fideles non solum omnes Dei

fili sunt, verum etiam omnes corporis Christi membra sunt, ut ait sanctus Paulus: *Sicut enim corpus unum est, & habet membra multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt, ita & Christus* (1. Cor. 12.). Tam magna est hæc conjunctio, ut dicere non vereatur sanctus Augustinus: *Non multi Christi, sed unus Christus.* Quare usura inter fideles hanc conjunctionem dissolvens longe detestandum est peccatum. Animadvertere quoque oportet, vocem *alieno*, quæ in Deuteronomio usurpatur, non significare præceptum extraneis scænerandi; sed permissionem propter cordis eorum duritiem Judæis factam, quemadmodum Christus ait Moysen ipsis divortium permisisse. Pharisei, qui mali erant sui ævi Casuistæ, in hoc populum decipiebant, divinumque id ajebant esse præceptum, quod sola est legislatoris permissio, qui minus permittebat malum, ut majus vitaret.

Concilia quoque ingentibus pœnis additis usuram vetuere. Illiberitarum Concilium hunc canonem edidit: *Si quis Clericorum detectus fuerit usuras accipere, placuit degradari & abstinere. Si quis etiam laicus accepisse probatur usuras, & promiserit correptus se jam cessaturum, nec ulterius exacturum, placuit ei veniam tribui. Si vero in ea iniquitate duraverit, ab Ecclesia sciat se esse puniendum.*

Carthaginense IV. Concilium usurarios ordinari vetat: *Sicut usurarios, vel injuriarum suarum ultores.* Perro Canones a sacris Ordinibus

nibus solum propter capitalia crimina homines arcebant. Agathense Concilium iisdem verbis utens eandem innovat prohibitionem.

Valentinum III. Concilium ait: *Usuram etiam turpia lucra iterum canonis severitate habebemus.*

Lateranense II. Concilium sub Innocentio Papa II. sic ait: *Porro detestabilem & proscriptam, divinis & humanis legibus proscriptam, in veteri & novo Testamento abdicatam, illam, inquam, insatiabilem feneratorum rapacitatem damnamus, & ab omni ecclesiastica consolatione sequestramus.* Episcopos deinde & Presbyteros admonet, ne absque magna cautione usuram in Ecclesiam recipiant; jubetque, ut omnes feneratores *in tota vita infames habeantur, & nisi resipiscant, christiana sepultura priventur.*

Lateranense III. Concilium sub Alexandro Papa III. sic inquit: *Quod usurarii manifeste ad Altaris communionem non admittantur, nec christianam habeant sepulturam.*

Hactenus probavimus ecclesiastico jure expresse ac naturali, & divino usuram esse vetitam; sed illam quoque civile jus damnat.

Duodecim Tabularum lex apud Romanos usuras imminuit, quæ iterum petentibus popularibus tribunis imminutæ sunt; sed Lucius Gemina illas omnino abolevit.

Germani Tacito referente usuras prope ignorabant. Agis Athenarum Rex omnes usurariorum libros in media platea comburi iussit.

& Agesilaus ejusdem in regno socius ait, se numquam pulchriorem ignem vidisse.

Perspicua sunt nostrorum Regum edicta. Primum Philippi pulchri anno 1317. editum quaecumque usuram expresse prohibet. Alterum edidit Ludovicus XII. quo ex mutuo data pecunia lucrum capere vetat. Denique in Bleffensibus comitiis eadem prohibitio repetita est articulo 202. „ Omnibus inquit Rex, cujuscumque status, sexus, & conditionis interdici- mus, & prohibemus usuras quascumque exercere, aut fœnerari, idque sub infamiæ, exilii, & ingentium multarum pœnis “.

CAPUT III.

Quibusdam usurariorum obviatur ob- jectiunculis.

Alexander Papa VII. hanc propositionem damnavit: *Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendum sortem usque ad tempus.* Quomodo igitur post hanc censuram Casuistæ quidam possunt opinionem suam tueri. quæ idem docet, quod a Pontifice damnatur? aut quomodo ejusdem usum possunt permittere (a)? Canonice statutis, & regis

(a) Huc quoque ea, quam Innocentius damnavit, propositio spectat: *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigatur tamquam ex benevolentia & gratitudine debitum, sed solum, si exigatur tamquam ex justitia debitum.* Num. 42.

regiis edictis multum sibi negotii causari fateatur, & nihilominus propter simplicem promissionem, aut obligationem quidquam ultra sortem accipere velut licitum asserunt. Qui communitatibus, aut privatis personis scenerari solent, non sunt mercatores, sed aut magistratus aut nobiles, aut cives, qui sapius neque lucrum cessans; neque damnum emergens proferre possunt; verumtamen lucrum ex sua pecunia capere avide quærunt, magisque lucrari, quam si eadem terras frugiferas emerent.

Iniquæ cupiditati suæ protrocinari volentes, ineptas has plerumque rationes afferunt; videlicet se domi nobiles filias habere, quas absque parata pecunia nuptui tradere nequeunt; optere ut officia pro filiis emant, quod sine pecunia nequeunt perficere; ingens se damnum pati, si otiosam pecuniam in scriniis servant; se mutuataris morem gerere, suosque debitores aliquid ultra usuras, quas solvunt, lucrari.

At frustra hisce argumentis peccatum excusatur; hæc siquidem rationes ex cupiditate proficiscuntur & carnali concupiscentia, quam nunquam licite sequi nos posse jam demonstravimus. Certissimum enim imprimis est, æternam patri salutem filiorum matrimonio & dignitati esse præferendam. Si ergo neque illos in matrimonium collocare, neque ad dignitates provehere potest, quin conscientiam suam lædat, procul dubio omittere illa debet. At quinam plerumque sunt, qui matrimonia ista perquirunt, istaque officia emunt? Homines sunt obscuro loco

nati, mercatores, aut publicani, qui ingenti malis artibus collecta pecunia, ut originis suae obscuritatem illustrent, cum nobilibus personis matrimonia volunt inire, & familiae suae dignitates illustres comparare. Plura hoc aëvo exempla hanc veritatem confirmant; & primi sub- selli viros in Gallia vidimus illorum filias uxores ducere, quos vix infimis familiae suae famulis accensuissent. At verus Christianus magnus in hoc saeculo fieri non curat; legitimis solum artibus divitias parat, conservat, & auget; neque ut ambitioni suae morem gerat, Dei, Principis, vel Reipublicae leges umquam violat.

Viduae, ut fructum ex mutuo data pecunia capiant, ajunt dotem suam esse modicam, qua si censum perpetuum constituere, aut fundum emere velint, rebus suis non satis commode consulunt. Verum haec excusatio apud fideles inanis est; hi siquidem debent terrena quaecumque commoda aeternae saluti postponere. Minorem forte fructum vidua capiet, sed nullum justitiae detrimentum patietur. Quod si cum egestate esset ei consistendum, dummodo vere christianam pietatem diligat, nonne iniquis divitiis innocentem paupertatem debet anteferre? Nonne beatam existimare se debet, si Christi, ejusque Marris, Apostolorum, Sanctorumque omnium paupertati communicet, qui aut vere pauperes fuerunt, aut paupertatem amarunt?

At objiciet aliquis, si hujusmodi lucrum prohibetur, commercium omne e medio tollitur. Respondeo melius posse commercium tueri,

si negotiorum societates ineantur, quibus & melius lucrum & justius captari potest. In quolibet provincia exerceri id potest, & ubique exercetur. Usuræ vero, quæ ex mutuo promanant, commercium pessumdant, & ignaviam alunt. Carolus IX. sic in suo edicto loquitur: „Nostri stirorum subditorum plerique, qui ad negotiandum solebant incumbere cum vicinis, remotisque gentibus, cui rei valde opportunum est regnum nostrum, vel varias artes exercere solebant; nunc adeo avaritiæ student, ut pecunia sua census constituant, ex quibus decem vel plures etiam denarios pro singulis centenariis exigunt; negotium interim, artesque deserunt, atque in otio languent, unde multa plura eveniunt, quæ ex otio promanant.“ Si vero horum quispiam se ex caritate dare mutuo dicat, is caritatem ignorare censendus est; nam si caritas in eorum cordibus habitaret, usuras ex mutuo data pauperibus pecunia non exigerent; sed illud Jesu Christi præceptum servarent: *Mutuum date, nihil inde sperantes*: nec cupiditatem suam usuris conarentur explere.

CAPUT IV.

Nonnulli casus, in quibus aliquid ultra sortem accipere licet, exponuntur.

Multi, qui suam mutuo dant pecuniam, ipsi ultro se decipiunt, dum propter amicitiam sortis periculum se lucrum exigere afferunt. Imprimis enim pecuniam suam meliori, quam possunt,

Nonnulli casus, in quibus aliquid &c. 261

possunt, modo affeçant, hypothecas constituunt, cautionesque adhibent. Deinde qui mutuum accipiunt, pecuniæ plerumque sponsores offerunt, omnique mutuator periculo vacat. Quomodo igitur lucrum exigere possunt, quod in syngrapha una cum sorte paciscuntur, & quod ex superabundantia petunt? sic enim ex usuris usuras exigunt, novamque usuram committunt.

Gregorii IX. decretalis quæstionem dirimit, statuens, non licere lucrum aliquod ratione periculi exigere. *Naviganti* (inquit Pontifex *cap. fin. de usuris*) *vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem, pro eo, quod suscipit in se periculum, recepturus aliquid ultra sortem, usurarius est censendus.*

Navarrus ait communem hanc esse Casuistarum opinionem, & contrariam sententiam usurae cuicumque viam sternere. Id omnino est verum, quando remotum est periculum; verum quando proximum, & probabile imminet, plerique Casuistæ censent, licitum esse lucrum aliquod exigere, quia juxta illos hoc periculum est pretio æstimabile. Attamen opinio hæc vix unquam est amplectenda; rarissime enim istud periculum, uti putatur, ita proximum est (a).

Justie.

(a) *Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem a mutuatorio exigere, & eo titulo ab usura*

Justiorem aliquid ultra fortem accipiendi
 tulum vel lucrum cessans, vel damnum emer-
 gens præbet. *Damnum emergens* est, quod præ-
 teris, quia pecunias tuas mutuo alteri præbu-
 isti. Exempli gratia domum tuam, quæ ruinam
 minatur, reficere modo non vales, eoque
 pecunias, reparationi impendendas, mutuo
 Joanni dederis: interim multiplicatur ruina,
 aut materialium valor augetur, quodque prius
 modico, jam non nisi magno sumptu præstare
 potes; hic ob damnum emergens juste quidquam
 præter fortem accipis; quia commodum alterum
 cum proprio damno promovere nemo tenetur.
Lucrum cessans adest, si aliquod emolumentum
 quod probabiliter ex pecuniis tuis vel negotio
 do, vel prædium, aut censum emendo accep-
 ses, mutuacione impeditus jam capere non po-
 res. Hic æquivalens ultra fortem a mutuo
 sumi posse, omnes ob eandem, quam prius ce-
 dimus, rationem admittunt.

Hinc potest quis oleum, aut fegetes vende-
 re eo pretio, quo aut messis tempore, aut certo
 designato tempore valebunt, majori quidem
 pretio quam venditionis tempore merces ipsæ
 valeant; nec tamen ulla hic aderit usura. Ve-
 rum oportet, ut venditor revera decreverit fe-
 getes, oleum, aut vinum servare usque ad tem-
 pus solutioni constitutum, quæ hæc venditio
 consuevit; tunc enim adest lucrum cessans.

usura excusari. Est 41. inter damnatas ab Inno-
 centio XI.

si vere hanc voluntatem & consuetudinem non haberet, usuram committeret. Oportet etiam ut venditor expensas detrahat, quas in servandis segetibus fecisset, & aliquid pro earum corruptionis periculo; & ideo nequit exigere, ut sibi segetum summum pretium solvatur, quia incertum est, an eas hoc pretio fuisset venditurus. Pecunie cupiditas facile venditoribus persuadet res pluris valituras, quam revera valeant.

Pacisci non potest aliquis, ut pro quatuor frumenti modis quinque sibi tempore messis redantur, nisi ipse decreverit frumentum suum usque in tempus illud servare, quo quatuor modii tantumdem valebunt ac quinque; alias usura committitur, quia aliquid exigitur supra forem. Attamen cum hæc intentio sit valde occulta, hujusmodi contractus facile non sunt permittendi. Quod si agricolæ, quibus frumentum traditur, hoc pacto malint illud accipere, quam ejusdem pretium tempore messis solvere; poterit sub hac conditione frumentum mutuo dari, dummodo vera illa intentio adsit, de qua modo facta est mentio.

Si quis duos nummos exempli gratia tunc mutuo dedit, cum septem livris cum dimidia valebant; & postea illorum valor vel ex Principis decreto, vel ex consuetudine sit decem livrarum; non potest duos nummos exigere, sed solum illorum valorem, quem mutui tempore habebant.

CAPUT V.

Contractus, quibus usura palliatur, *scilicet* hinc exponuntur.

Casuitæ quidam, ut usurarios excusent, trium contractuum commentum excogitarunt: imo eorum quidam horum contractuum formaliter confecit, quorum unum tale est: *Infra scriptus testor, me a N. N. recepisse florenos 1000. in societatem legitimæ negotiationis, quam summam illi affecuro, Et loco lucri incerti majus quod ex hac societate posset obvenire, promitto illi solvere tot, exempli gratia 50. cum capitali summa infra tempus tale exempli gratia unius anni; ita, ut lucrum majus inde obventurum mihi cedat. In quorum fidem &c. (a).* *Jura hujus*

(a) Contractus hic triplex dicitur, & clarius in casu exponitur: Joannes & Paulus negotiationis societatem ineunt; Joannes 1000., Paulus etiam 1000. aut suas operas in supplementum confert, ex qua summa lucrum uni collatori obventurum 200. florenis æquale speratur. En Contractus primus *Societatis*. Joannes, qui non vult, suam periclitari sortem, offert Paulo, si illam affecuret, 50. sive statim dandos, sive postea ex forte vel lucro detrahendos. En secundus contractus *affecurationis sortis*. Et quia Joannes ulterius lucrum certum minus, quam majus incertum mallet, vendit Paulo 200. quos, ut supponitur, ex negotiatione lucrari sperat, pro 100. En tertius contractus *affecurationis lucri certi*. Facto proin computu Joannes, qui contulit 1000., anno elapso recipiat 50. cen-
crum,

hujus proin formulæ tenorem triplex inter easdem personas de eadem re sibi succederet, & conjungeretur contractus. *Primus* est de ineunda negotiationis societate: *secundus* de affecuranda summa capitali, quam exempli causa Joannes Paulo negotianti dedit: *tertius* de affecurando lucro certo, quod ex partiali illa summa capitali fuit.

Sed hujus inventi facile injustitia deregitur. Quamvis enim horum contractuum quilibet seorsim sit licitus; non tamen hinc evincitur, eos esse licitos, si omnes simul fiant, aut successive jungantur. Qui usuram tegere hoc velo statuit, primum contractum inicit, ut secundum etiam, tertiumque ineat, atque hoc pacto ex pecunia revera mutuo data lucrum capiat. Postquam enim Paulus summam & lucrum affecuravit, totius summæ dominium acquisivit, ea tamen obligatione, ut certo tempore eandem summam cum statuto lucro Joanni restituat, quidquid demum ipse interea Paulus egerit, sive pecuniam in arca absconderit, sive illam negotiando auxerit. Contractus itaque iste nomine

socie-

crum, aut finita societate 1050. ceu capitale cum lucro. Contractum triplicem (imo juxta quosdam & duplicem) damnavit ac reprobavit Sixtus V. anno 1586. in Bulla *Detestabilis*. Et propositio, quæ lucrum ex isto contractu proveniens justum ac licitum affirmabat, a Facultate Theologica Parisiensi anno 1664. tamquam *scandalosa, ad usuras inducens &c.* fuit stigmatizata, vid. passim Auctores.

societas, re vero ipsa pactum usurarium est. Ast ego (inquit aliquis) negotiationis societatem intendo, & exinde lucrum lege permitsum capio. Se ipsum decipit, qui ita loquitur. Contractuum enim naturam intentio non mutat, alias quodvis malum intentione colorari, ac aggregari bonis posset. Sed de fallacibus eiusmodi intentionibus quid sinceriores nobiscum Casuistæ sentiant, jam supra ostendimus.

Pravum aliud, ut ex mutuo data pecunia lucrum capiatur, commentum invenere, vis licet curare, ut debitor ad fortis restitutionem in judicio condemnetur, aut ad fructus solvendo, donec summam restituat. Si dolus omnino abesset, licitum quidem id esset; sed sæpe inter debitorem, & creditorem hujusmodi pactum præcessit; nec creditor vere pecuniam suam repetere, sed prætextum tantummodo querere ad exigendas usuras. Vera igitur hoc est usura, quæ Judicis prius decepti sententia palliatur.

Hypothecæ nomine sæpe usura tegitur. Qui alteri pecuniam tradit sub hypotheca domus, aut prædii, quibus frui paciscitur, donec debitor pecuniam reddat; si nullus alius titulus prætextum hoc pactum efficiat, usuram committit. In Turonensi Concilio Alexander III. sic statuit. *Si quis alicujus possessionem data pecunia sub specie, vel conditione in pignus acceperit, si suam (deductis expensis) de fructibus*

(a) Hoc pactum *antichrifeos* vocatur, & nisi dano emergente, vel lucro cessante excusetur, plerumque usurarium est.

percepit, absolute possessionem restituat debitori (Cap. 1. de Usuris.). Ad Cantuariensem vero Archiepiscopum scribens idem Pontifex ita decernit: Quoniam non solum viris ecclesiasticis, sed etiam quibuslibet aliis periculosum est usurarum lucris intendere, auctoritate praesentium duximus injungendum, ut eos, qui de possessionibus, vel arboribus, quas tenere in pignore noscuntur, sortem (deductis expensis) receperunt, ad ea pignora restituenda sine usurarum exactioe ecclesiastica distractione compellas (cap. 2. de Usuris.).

Duo tamen casus ab hac regula excipiuntur. Primus casus est, quando proprietarius titulo pignoris directo feudi domino terram tradit; tunc enim de suo, non de alieno fundo directus dominus fructus percipit. Haec exceptio expressa legitur in cap. Conquestus de usuris. Ratio, ob quam creditor terrae titulo pignoris acceptae fructus pro tradita pecunia percipere nequit, est quia res quaelibet domino suo fructificat. Porro debitor terrae pignoris titulo datae semper est dominus; ideo ejusdem fructus percipere creditor nequit, sed domino deductis expensis reddere debet.

Usura committitur, si accepto pignore pecunia mutuo datur cum hoc pacto, ut nisi intra certum tempus pignus redimatur, hoc debitor amittat; quia praesumitur plus valere pignus, quam mutuo data pecunia. Hujusmodi pacta a civili & canonico jure prohibentur. At si revera non amplius valeret pignus, quam tradita pecu-

pecu-

pecunia, nulla adesset usura, quia nulla alteri fit injuria. Si vero aliquis domum, aut fundum vendidit, posset fructus percipere, donec pretium solvatur, quia res suas tradidit, quae sibi fructificabant.

Unus tamen hic excipiendus est casus, dum nempe propriarius titulo pignoris directo feodi domino terram tradit; tunc enim de suo, non de alieno fundo directus dominus licite fructus percipit. Hæc exceptio cap. *conquestus de usuris* expressa legitur.

Sæpe quoque usura committitur si accepto pignore mutuum datur cum hoc pacto, ut nisi intra certum tempus pignus redimatur, hoc licet debitor amittat; quia falso præsumitur non plus valere pignus, quam mutuo data pecunia. Hujusmodi pacta a civili & canonico Jure prohibentur (a). At si revera pignus suo valore mutuatam pecuniam non excederet, nulla adesset usura, nullaque alteri injuria fieret.

Sub aliis adhuc contractuum larvis usura occultatur, uti sub specie locationis & conductionis; emptionis & venditionis, retrovenditionis &c. de quibus jam supra diximus.

CAPUT

(a) Pactum hoc *legis commissoria* a Juristis vocatur. De quo supra (pag. 241. in Not.). Itaque contractus, quibus non raro usura palliatur sunt:
 1. Contractus triplex. 2. Pactum anticrético.
 3. Pactum legis commissoriae in pignore. 4. Pactum retrovenditionis. 5. Pactum de petenda & exequenda judicis sententia, ob præteritam solutionis moram. Contractus alios capitulum sequente invenies.

CAPUT VI.

Alii contractus ab usura remotiores
explicantur.

Quatuor hic contractus, nimirum censum cambium, societatem, & montem pietatis dictum in examen vocabimus, horum enim qui leges non servant, nonnumquam ad usurae pravitatem declinant.

Census est contractus, quo emitur jus annuam percipiendi pensionem ex re, vel persona alterius. Qui censum recipit, *censualista*: qui solvit, *censuarius* nuncupatur. Res autem vel persona, super qua census constituitur, non sterilis, sed fructifera, aut industriosa esse debet; quia alias fictus ejusmodi censualis contractus foret.

Dividitur autem census in *reservativum*, quo rei alicujus dominium quis in alterum transfert pensione annua sibi reservata: & *consignativum*, quo rei dominium quis sibi reservat, solumque jus certum ex ea pensionem annuam exigendi in alterum videlicet emptorem transfert. Sicut realis vel personalis ita temporalis vel perpetuus; redimibilis, vel irredimibilis constitui census potest.

Censum realem, in re fructifera exempli gratia agro constitutum licitum esse duo Pontifices Martinus V., & Calixtus III. declararunt, idque communiter Doctores tenent. Censum personalem videlicet in cujusdam personae arte
aut

aut industria radicatum S. Pius Papa V. in Bulla *Cum onus*. reprobavit, censumque non nisi in re immobili fundari posse statuit. At Bulla haec in Gallis, aliisque multis provinciis usu recepta non fuit; unde si census personalis iusto, & consueto in provincia pretio sit venditus, et personae designatae industria lucrum imparet censui proportionatum, ipseque venditor censum reddito pretio redimere possit, non tamen debeat; æque ac realis a viris cordatis sustinetur; utut hi censum personalem utrimque reprobabilem, veluti usurarium damnent. Et quidem recte; si enim emptor repetere pretium potest; & usquedum repetat censum recipi, contractu emptionis mutuum, & usuram, adeo pateat, artificiose regit, & census nullius usurae lucrum capit, quod iniquum est (a).

(a) De censu germanico non eadem Doctorum sententia est. P. Amort huiusmodi contractum censualem juris realis cum personali permutacionem esse docet; cum autem jus personale minus quam reale valeat, quamdam compensationem ab illo, qui alteri certam summam tradidit, iuste exigere posse admittit; tunc vero jus personale minus quam jus reale valet, si vel fortis periculum, vel lucrum cessans, vel damnum emergens contingat. Unde si quis pecuniam prius in arca reconditam prædiviti cuidam Monasterio mutuum daret, censum exigere nullum posset; quia in casu jus personale cum reali æquilibrium teneret, sique censualis compensatio locum non haberet. Vid. *Discussio Theol. de contractu censuali*. lib. disquisit. *de Controvers. Moral.* pag. 236. & seq. Econtra P. Schram cum communiori Carte

Cambium est pecuniæ cum alia pecunia permutatio, & dividitur in fictum seu fictum, & verum seu reale. Cambium *fictum* est usura palliata: hoc plerique exercent, qui pecuniam suam

nistarum censum germanicum nimirum 5. pro 100. fl. etiam extra periculi, aut damni &c. casum adhuc licite *ex Principis aut Reipublicæ dispositione* exigi existimat. Princeps enim aut Respublica ob dominium altum, quod in privatorum bona habet, mutuanti non quidem ex mutuo, sed alio ex titulo v. g. boni communis censum seu fixam pensionem annuam potest concedere, quemadmodum gravibus ex motivis, cum bono publico connexis, rei præscriptæ dominium in præscribentem transferre, talisque concessio in variis Imperii Recessibus de anno 1530. 1548. 1577. 1600. annuentibus Imperatoribus iterato fuit facta, ipsaque communi praxi hucusque firmata. Porro causæ cum publica utilitate connexæ sunt 1. litium de lucro cessante &c. movendarum evitatio, 2. dubiorum, & anxietatum sedatio, 3. major mutuuum obtinendi facilitas, 4. subsidium personis miserabilibus, Ecclesiis, aliisque piis locis obvniens, 5. generalis damni emergentis, aut lucri cessantis aut periculi præsumptio, quæ licet in particulari casu quandoque falsa sit, adhuc tamen propter datas rationes licitum censum efficit. Hisce cumulativè spectatis censuariorum privata, quæ nonnumquam ex censu emergunt, vel eliduntur vel compensantur damna. Vid. Compend. Theol. P. Schram Tom. 2. pag. 441. Qui præscriptionem pro foro etiam interno valere affirmant, ob rationis paritatem hanc secundam P. Schramii sequi; qui negant; illam priorem Amortii optionem circa censum germanicum amplecti poterant.

suam ad nundinas tradunt, & quin alibi eandem numerandam curent, eodem in loco lucrum accipiunt. *Cambium reale* denuo in minutum & locale distinguitur. *Minutum* fit, quando minuta pecunia praesens cum majoris valoris pecunia, aut patriae moneta cum extranea praesens permutatur; exempli gratia nummi argentei cum nummis aureis, aut vice versa. *Locale* contingit, quando per litteras pecunia praesens cum absente permutatur, ut si Parisiis Pecuniam 1000. florenos numeres, a te iterum Romae accipiendos. In utroque hoc cambio lucrum equod campfori permittitur, dummodo sit moderatum. Adfunt passim in urbibus campfores, qui utrumque exercent, & hi de arte ac industria vivere oportet. Praeterea aliorum commoda interserviunt, dum aurum pro argento, aut praesens pro pecunia absente tradunt; justo pretio titulo quamdam mercedem a campfario exigunt.

Societas est duorum aut plurium conventio aliquid contribuendi ad communem quaesitum, & inde proveniens lucrum, vel damnum. Tres societas condiciones requirit, ut justa sit. *Prima* est, ut liciti, non vetiti negotii societas fiat. *Alter*a, ut singuli aliquid in societatem conferant sive pecuniam, sive industriam, sive laborem, sive aliud pretio aestimabile. *Tertia*, ut servetur aequalitas, & proportio, nimirum ut communia sint lucrum & jactura, nisi aliter justum pactum sit, aliudque circumstantiae exigant.

(d) Haec societas valde a mutuo differt; nam in mutuo ea, qui pecuniam confert, illius dominium retinet.

Jam vero ut de animalium societate quidquam peculiariter dicamus, licita hæc est, si istæ quinque serventur conditiones. Prima est, ut hæc societas congruo tempore ineatur, & duret, ne damnum alter patiatur, quod eveniret, si societas non eousque duraret, donec socius fructus percipiat, qui dimidium animalium pretium æquent. Secunda, ut si a villico animalia quis emit, quæ mox eidem in societatem tradit, justo illa pretio emat; nam si minoris emat, injustum villico damnum infert. Tertia, ut qui animalia in societatem tradit, dimidium tantummodo exempli gratia agnorum & lanæ exigat; nam si dimidium etiam lactis & casei & fimi, quo lætæ segetes fiunt, alter exigat, jam nec æqualitatem servat, neque justiciam; hujusmodi enim fructus ad villicum spectare debent, tamquam laboris merces, quem custodiendis, & alendis animalibus adhibet. Quarta conditio est, ut si aliqua animalia pereant, damnum æqualiter dividatur. Quinta denique ut societatis tempore elapso, omnium æqualis divisio fiat. Conditiones hæc ubi desunt, sæpe sub specie societatis mutuum subintrat, & lucrum inde captum usuram redolet. Cæterum generalis de compensatione faciendâ tradi regula nequit; ex peculiaribus cujusque regionis circumstantiis id pen-

net, periculum & damnum subit, quod in mutuo non contingit. Justo proin titulo industriæ, periculi &c. ex pecunia, aut animalibus lucrum capit.

pendet; quæ proin attendi debent, ne alteruter contrahentium damnum patiatur.

Mons pietatis est pecuniæ, vel frumenti vel aliarum rerum usu consumptibilium curvulus ex publico ærario, aut quorundam divitum pietate fundatus ad subveniendum pauperibus, & indigentibus, si hi sufficiens pignus offerant. Conditiones ad montis justitiam requisitæ sunt. 1. Ut certa pecuniæ summa, quæ pignoris valorem non excedit, petenti præbeatur. 2. Ut pignus si post annum vel ultra illud mutuans non terminat, justo pretio vendatur, & illud quod superest; oppignoranti restituatur. 3. Ut quovis mense non plus retributionis a mutuatario exigatur, quam pro conservatione montis, & ministrantium eruendo stipendio sufficit; si enim lucrum intenderetur usura interveniret, sicque non pietatis, sed potius impietatis mons foret.

CAPUT VII.

Restitutio ab usurariis facienda.

Ubi de usura agitur, difficillima imprimis res est restitutio; nam quantum dulce est accipere, tantum reddere amarum est; & eorum qui pene toto vitæ suæ tempore usuram exercere, pauci admodum restituere fatagunt. Generalis tamen regula est, aliena bona esse restituenda; sed bona usuris acquisita aliena bona sunt, ea igitur sunt restituenda. Frustra vero reponat, filios egenos, & familiam fore, si re-

Restitutio fiat; satius enim est filios egestate premi, quam patrem in gehenna cruciari.

Bona, quæ ex usuris sunt comparata, quædam non ex seipsis fructificant, sed ex domino- rum industria, velut pecunia, oleum, vinum, triticum, & alia quæ usu consumuntur. Quædam vero ex se fructificant, nempe domus, hor- ti, agri, animalia, servi. Usurarius fructus restituere non tenetur, quos ex rebus, quæ usu consumuntur, industria sua percepit. Hinc si pecunia ex usuris collecta domos aut prædia emisset, non teneretur has domos aut prædia restituere, sed solum pecuniam usuris acquisi- tam: nisi illi, a quibus usuras accepit, aut lu- crum cessans, aut damnum emergens harum solutione passi essent; veluti si ut illas solverent, præcium aliquod viliori pretio vendere coacti fuissent. Quod si usurarius præter hæc prædia vel domos nihil haberet, hæc vendenda essent, ut restitutio fieret; qua peracta, suum foret quod reliquum esset. Si vero res, ex usuris perceptæ, sint natura sua frugiferæ, illas debet usurarius una cum fructibus restituere, deductis expensis, quas fecit aut in colendis agris, aut reparandis domibus, aut his similibus.

Omnes usurarii alicujus hæredes restitutioni sunt obnoxii, singuli pro rata hæreditatis. Si illorum aliquis quidpiam usu non consumptibile possidet, velut domum, aut prædium, hæc do- mino suo reddere debet. Hæc Casuistarum quorundam est sententia. Alii vero asserunt, hæredes in solidum ad restitutionem teneri, quod probant ex capite *Tua nos de usuris*, ubi dici-

tur, usurarii filios ad restitutionem esse compellendos eodem modo, quo usurarius ipse compelli poterat. Si in filiis id locum habet, magis in hæredibus; nam bonorum divisio inter hæredes creditoribus jus non adimit, ut ex usurarii bonis creditum suum repetant, ita, ut si unus hæres solvere nequit, oportet ut alii hæredes debitum omne solvant: quæ opinio verius magis consona, & sequenda in praxi mihi videtur.

Si usurarius bona quædam habuit usuris non acquisita, quæ aut donavit, aut vendidit, aut alienavit, qui hæc ab illo acceperunt, non tenentur eadem restituere, quamvis usurarius in egestatem postea labatur, ita ut restituere nequeat; sufficit enim, ut alienationis tempore, unde restitueret, habuerit.

Dupliciter autem potest usurarius aliquid alienare: vel cum bonorum suorum imminutione, sicut quando filiæ suæ dotem tradit, vel servos suos remuneratur: vel sine bonorum suorum imminutione, sed potius cum incremento, velut cum prædium emit; nam etsi pecuniam tradat, fructum tamen ex empto prædio percipit. Bona priori modo alienata restitutioni sunt obnoxia, ideoque gener, qui ab usurario sociæ dotem accepit, ad restitutionem tenetur; alienata secundo modo restitutioni non subjacent, quia usurarius æquivalens a venditore accepit.

Quartam, seu falcidiam percipere hæredes nequeunt; si usurarius satis bonorum ad restituendum non reliquit; debita enim prius solvi

debent, quam civilium favore legum quis fruatur. At falcidia legatis, quæ pias causas non respiciunt, est præferenda. Si autem post solutam falcidiam, nihil legatario ex usurarii bonis reliquum sit, unde restituat, ad restitutionem non tenetur, attamen teneretur, si hæredes restituere nollent, aut nequirent.

Princeps vel Judices, qui bona usuris comparata usurariis adjudicant, aut ne restituant, efficiunt, ipsimet restituere tenentur.

Restitutioni quoque sunt obnoxii Advocati & Procuratores, qui scienter usuras & usurarios tuentur: item Notarii, qui usurarios contractus scienter conficiunt, velut cum aliquis centum decemque nummos debere conscribitur, qui centum tantum accepit, decemque pro lucro solvere cogitur: quod autem pro mercede sua acceperunt, non tenentur restituere. Quod si contractus usurarios esse certo sciant, peccarent eosdem scribendo; restitutioni autem obnoxii fierent, si hujusmodi contractus, suapte natura nulli, non rescinderentur.

Testes, qui scienter usurarios contractus roborant, aut signant: item Ministri, qui ad usuram immediate cooperantur, & fœneratitiam pecuniam exigunt, restituere tenentur. Qui vero immediate non cooperantur, velut qui pecuniam numerant, aut solum debitores de solvendis usuris admonent, restitutioni non sunt obnoxii; sicut neque illi, qui alterius nomine mutuum ab usurario petunt, nec tamen usurarium ad fœnerandum inducunt. Hæc tamen

ipsa cooperatio plena est periculi, & vix aliter permittenda: facile enim est proxime ad usuram cooperari, ac proinde restituendi obligatio parumque adest.

Usurarius aut publicus est, aut occultus. Usurarius *publicus* non est absolvendus, nisi re restituat, aut de restitutione facienda cautionem præstet; aut si se restituere non posse rejurando affirmet; est enim excommunicatus, nec sufficit, si dicat, se in testamento restitutionem præcepisse. Quod si usurarius mortis proximus, restituendi promissionem ab eo scriptam Confessarius exigat, qua usurarius & debitum suum fateatur, & suam restituendi voluntatem declaret, & quæ hæredes ad restituendum compelli possint. Si vero mortis proximus hæc promissionem facere nequeat, illum potest Confessarius absolvere, dummodo contritionis signa in pœnitente conspiciat.

Quando occultus est usurarius, potest illum Confessarius absolvere, si se restitutum promittat, dummodo tamen idem in præcedentibus Confessionibus non promiserit, quin postea sit executus: hoc enim casu absolvendus non est, nisi revera restitueret; nec sincera censenda est promissio, sed fallax, effectuque caritura. Quod si mortis proximus sit usurarius, non tamen debet absolvi, nisi revera restituat, si possit; nam secus absolutionis incapax est censendus.

